

Дистанционна форма на обучение

Презентации по

“Глобални тенденции на общественото здраве”

Презентация 1 към глава 1

ВЪВЕДЕНИЕ В ГЛОБАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ НА ОБЩЕСТВЕНОТО ЗДРАВЕ

1. Необходимост от изучаване на глобалните проблеми на общественото здраве

През последните 50 години светът осъществи значителен прогрес в подобряването на човешкото здраве:

- От 1950 г. досега смъртността под 5-годишна възраст е намаляла от 148‰ до под 65 ‰;
- Средната продължителност на предстоящия живот в развиващите се страни се е увеличила от 40 на близо 70 години;
- Едрата шарка е напълно ликвидирана през 1980-те години;
- Полиомиелитът е почти ликвидиран в глобален мащаб;
- Голям напредък е постигнат в намаляването на тежестта на ваксинопредотвратимите заболявания при децата и паразитозите.

Въпреки безспорният напредък в подобряването на човешкото здраве:

- все още има над 160 000 умирация от морбили в света;
- близо 1.8 милиона души умират от туберкулоза ежегодно;
- близо 300 000 жени умират от майчини причини.

В допълнение към това, светът се глобализира и загрижеността за здравето трябва да бъде всеобща. Това е особено важно, тъй като много заболявания прехвърлят националните граници – напр. туберкулоза, СПИН и др.

Освен това, наблюдават се също изразени неравенства в здравето на някои групи и общности в сравнение с други. Например, СППЖ в Япония е 83 години, а в Хаити - едва 61 години. Редица животоспасяващи технологии, използвани в страните с висок доход, все още не са широко разпространени в страните с нисък доход (напр. ваксината за хепатит Б).

Следователно, една от причините за изучаване на глобалното здраве е по-добро разбиране на най-важните глобални предизвикателства, които съществуват в настоящия период и имат тенденция да се запазят или даже усложнят в бъдеще, както и запознаване с мерките в глобален мащаб за посрещане и ефективно справяне с тези проблеми и предизвикателства.

Друга важна причина за нарастващото внимание към глобалните проблеми на общественото здраве е ***връзката между здравето и развитието***. Например, ниското ниво на майчиното здраве е свързано с лошо здравно състояние на децата и невъзможност за реализиране на техния пълен психически и физически потенциал. Лошото здраве на децата, от своя страна, забавя тяхното включване в училищното образование, влияе върху тяхната посещаемост, успеваемост, а оттук и върху бъдещото икономическо развитие на съответните страни.

Страните със сериозни здравни проблеми (напр., висока заболяемост от малария или СПИН) имат сериозни трудности в привличане на необходимите инвестиции за икономическото развитие. Нещо повече, *наличието* на голям брой недохранени, болни или здравно необучени лица във всяка страна е дестабилизиращ фактор и представлява здравна и икономическа заплаха, както и заплаха за сигурността на другите страни по света.

Разпространението на ХИВ, ужасът от ТОРС и азиатския грип бързо привлякоха вниманието към проблемите на глобалното здраве. Разработването на Целите за развитие през хилядолетието, филантропията на Фондацията на Бил и Мелинда Гейтс, подкрепата на „Лекари без граници“ и др., приетите през 2015 г. Цели на ООН за устойчиво развитие до 2030 г. свидетелстват за нарастващото внимание към проблемите на глобалното здраве.

Примери за важни проблеми на глобалното здраве:

- глобални проблеми на здравето на майките и децата;
- тежестта на инфекциозните и незаразните заболявания и мерките за контрол;
- влиянието на околната среда върху здравето и на природните бедствия и конфликти;
- организация и управление на здравните системи за подобряване здравето на населението при наличните ресурси;
- търсене на нови технологии за подобряване на важни глобални здравни проблеми;
- съвместни дейности на различните действащи лица и организации за решаване на глобалните здравни проблеми;
- връзката между глобализацията и глобалното здраве и др.

Основни понятия при анализ на глобалните проблеми и тенденции на общественото здраве

**2. Определение на
основните понятия
“Здраве”, “Обществено
здраве”. “Международно
здраве” и въведение към
термина “Глобално здраве”**

ЗДРАВЕ

Най-широко възприето е определението, записано в преамбюла на Конституцията на СЗО: **„Здравето е състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие, а не само липса на болест и недъгавост”**.

В последните години това определение е разширено като към него се добавя и **способността на човека да води „продуктивен в социално и икономическо отношение живот”**.

Определението на СЗО е доста критикувано поради твърде широкия му смисъл. Оспорва се, че здравето не може да се определя като „състояние”, а трябва да се разглежда като процес на продължително приспособяване към променящите се условия на живот. От друга страна, в определението на СЗО здравето се разглежда като идеалистична цел, а не като реалистично твърдение, тъй като такова състояние на всестранно благополучие не се наблюдава в човешките общности. Независимо от критиките, концепцията на СЗО утвърждава стандарта за „позитивно здраве” и стремежите на хората по света към постигане на една обща цел.

Посоченото определение не е удобно за оперативни цели, тъй като не позволява директно измерване на здравето. Във връзка с това експертна група на СЗО предлага **„операционно определение“** на понятието „здраве“, което разглежда **здравето в широк и в тесен смисъл.**

В широк смисъл „здравето е състояние или качество на човешкия организъм, изразяващо адекватно функциониране на организма при дадени условия – генетични и от околната среда” (WHO, 1957).

В тесен смисъл, здравето е състояние, при което няма явни данни за заболяване и дадено лице функционира нормално според приетите критерии за здраве за дадена възраст, пол, общност, географски регион и отделните органи са в състояние на равновесие или хомеостаза.

Новата философия на СЗО за здравето,
утвърждаваща се през последните десетилетия,
се опира на концепциите за здравето като основно
човешко право; същност на продуктивния живот, а
не резултат от непрекъснато нарастващите
разходи за медицинска помощ; интегрална част на
човешкото и социално развитие; имащо централна
роля за качеството на живота; здравето като
отговорност на индивидите, държавата и
международната общност; здравето и неговото
поддържане като главна социална инвестиция;
здравето като всеобща социална цел.

Общественото здраве в съвременния смисъл е възникнало в средата на 19-ти век в Англия, континентална Европа и САЩ като част от движенията за социална реформа и разширяването на биологичните и медицинските познания, особено по отношение на причинността и справянето с инфекциозните заболявания.

Редица учени, сред които Вирхов, Кох, Пастьор и др., допринасят за развитието на дисциплината „обществено здраве“ на основата на 4 фактора:

1. вземане на решения на основата на доказателства (витална статистика, проследяване и проучване на епидемии);

2. фокус към популациите, а не към индивидите;

3. стремеж към социална справедливост и равенство;

4. акцент върху профилактиката.

Дефиницията на
общественото здраве, която
най-добре е издържала теста
на времето е предложена от
Уинслоу преди повече от 90
ГОДИНИ:

„Общественото здраве е наука и изкуство за предотвратяване на заболяванията, удължаване на живота и промоция на физическото здраве чрез организирани усилия на обществото за подобряване на околната среда, контрол на инфекциозните заболявания, обучение на индивида в лична хигиена, организация на медицински и сестрински грижи за ранна диагноза и превантивно лечение и развитие на социални механизми, които да осигурят за всеки индивид в общността стандарт на живот, подходящ за поддържане на здравето, така че всеки гражданин да реализира своето законно право и дълголетие”.

Институтът по медицина на САЩ в своя доклад от 1988 г. описва общественото здраве от гледна точка на неговата мисия, същност и организационна рамка и определя мисията на общественото здраве като **„осъществяване на задължението на обществото за осигуряване на условия за всеки индивид да бъде здрав“**.

В Речника по епидемиология на Last (2001) общественото здраве се определя като **„усилия за защита, промоция и възстановяване на здравето на хората. То е комбинация от науки, умения и вярвания, насочени към поддържане и подобряване на здравето на всички хора чрез колективни или социални действия”**.

Глобалното здраве е модерно понятие. То провокира голям интерес сред медии, студенти и академични преподаватели.

Разработват се или се реконструират редица академични програми. То се подкрепя от много правителства като решаващ компонент на тяхната външна политика.

Въпреки честата употреба на понятието „Глобално здраве”, общоприета унифицирана дефиниция за него няма.

Определенията варират широко и често се свеждат до перефразиране на понятията „обществено здраве” или „международно здраве”.

Как би трябвало да се дефинира понятието „Глобално здраве“?

Какво е общото и различното от общественено здраве и международно здраве?

Международното здраве има по-ясна история. В течение на десетилетия то е използвано за означаване на задгранична здравна дейност, с географски фокус към развиващите се страни и към инфекциозните и тропически болести, вода и хигиенизиране, недохранване, майчино и детско здраве.

Много академични
департаменти и организации
все още използват този
термин, но включват по-широк
предметен обхват, като
хронични заболявания,
травми и здравни системи.

Глобалният Консорциум по здравно обучение определя международното здраве като подспециалност, която се занимава **със здравните практики, политики и системи и поставя ударение повече върху различията между отделните страни, отколкото върху сходствата между тях.**

Редица други изследователски групи ограничават международното здраве предимно към развиващия се свят и го определят като **„приложение на принципите на общественото здраве към проблемите и предизвикателствата в страните с нисък и среден доход и към комплексната група от глобални и локални фактори, които оказват влияние върху здравето”**.

Глобалното здраве има
определени области на
припокриване с понятията
„обществено здраве“ и
„международно здраве“.

И трите понятия имат следните общи характеристики:

- приоритет на популационно-базирания и превантивен фокус;
- насочване на усилията към по-бедните и по-уязвими популации;
- мултидисциплинарни и интердисциплинарни подходи;
- акцент върху здравето като обществено благо и значимост на системите и структурите.

**И все пак кое е различното в
понятието „глобално здраве“?**

Какво означава „глобално“?

Трябва ли преминаването на
дадено здравно събитие
извън националните граници
да бъде смятано за глобален
здравен проблем?

Терминът „глобално“ се отнася до всеки здравен проблем, който засяга много страни или е повлиян от транснационални детерминанти, такива като климатичните промени или урбанизацията, или такива решения като изкореняването на полиомиелита.

Епидемиите от такива инфекциозни заболявания като грип А (H5N1), HIV и др. представляват глобални проблеми.

Но глобалното здраве се отнася също до контрола на тютюнопушенето, недостига на хранителни микроелементи, затлъстяването, превенцията на травмите, здравето на мигрантите, миграцията на здравните работници.

Глобалното в «глобалното здраве» се отнася до обхвата на проблемите, а не до тяхната локализация.

Как се свързва глобалното здраве с глобализацията? Разпространението на здравни рискове и заболявания по света, често свързвано с търговията или завоеванията на територии, не е ново за общественото здраве или международното здраве.

Например, едрата шарка и морбили са внесени в Новия свят от Европейските завоеватели през 16-ти век; същите са донесли тютюна от Америка в Европа; опиумът е бил продаден на Китай през 16-ти и 19-ти век като продукт на търговията и поробването от западни императорски сили.

Бързото нарастване на скоростта на пътуване и комуникациите, както и икономическата зависимост между нациите, е довела до ново ниво на глобална взаимосвързаност или глобализация, която е значима сила във формирането на здравето на популациите в света.

Каква е връзката между глобалното здраве и целите за социално/икономическо равенство?

Промоцията на социално и икономическо равенство и намаляването на здравните различия е ключова тема за общественото здраве вътре в страните, за международното здраве и за глобалното здраве.

Глобалното здраве обхваща по-сложни взаимодействия между обществата. То признава, че развитият свят няма монопол и могат да се търсят по-добри подходи за превенция и лечение на често срещани заболявания, за здравословна среда , за по-ефективно производство и разпределение на храни в различните култури.

Предимството при използване на термина “глобално здраве” вместо “международно здраве” се свежда до това, че то набляга на реалното партньорство, на извличането на опит и познания между развити и развиващи се страни, т.е. глобалното здраве използва ресурси, знания и опит на различни общества за справяне със здравните предизвикателства по целия свят.

Какъв е интердисциплинарният обхват на
глобалното здраве?

Много дисциплини като социалните и
поведенчески науки, правото,
икономиката, историята, инженерните
науки, биомедицинските науки и науките
за околната среда допринасят
съществено за глобалното здраве, т.е. то
е наистина **интердисциплинарна сфера**.

**Следователно, глобалното здраве
е област на изучаване,
изследователска дейност и
практика, която поставя приоритет
върху подобряване на здравето,
постигане на равенство в
здравето за всички хора по света
и защита срещу глобалните
заплахи, които не признават
национални граници.**

	Глобално здраве	Международно здраве	Обществено здраве
Географски обхват	Фокус към проблеми, оказващи пряко или непряко влияние върху здравето и които могат да преминат националните граници	Фокус към здравни проблеми на други страни, най-вече страните с нисък и среден доход	Фокус към проблеми, влияещи върху здравето на населението на специфична общност или страна
Ниво на сътрудничество	Развитие и прилагане на решения в рамките на глобално сътрудничество	Развитие и прилагане на решения най-вече в рамките на двустранно сътрудничество	Развитие и прилагане на решения в рамките на общността или страната

	Глобално здраве	Международно здраве	Обществено здраве
Индивиди или популации	Профилактика в популациите и клинични грижи за индивидите	Профилактика в популациите и клинични грижи за индивидите	Фокус главно върху профилактични програми за популациите
Достъп до здраве	Главна цел е постигане на равенство в здравето между нациите и всички хора	Стреми се да подпомогне хората от други нации	Главна цел е постигане на равенство в рамките на дадена нация или общност
Дисциплинен обхват	Интердисциплинарен и мултидисциплинарен обхват в рамките и извън рамките на здравните науки	Обхваща няколко дисциплини, но не набляга на мултидисциплинарност	Насърчава мултидисциплинарният подход, особено в рамките на здравните и социалните науки

27.9.2017 г.

Най-краткото определение на глобално здраве:

**“Глобалното здраве е
колаборативна транснационална
изследователска работа и
действие за насърчаване на
здраве за всички”.**

*Robert Beaglehole and Ruth Bonita
University of Auckland
New Zealand*

Отделните елементи на това определение означават:

Колаборативна (или съвместна)

– подчертава изключителната важност на сътрудничеството при третиране на всички здравни проблеми, и особено на глобалните проблеми, които имат множество детерминанти и внушителен брой институции, въввлечени в търсенето на решения.

Транснационална се отнася до загрижеността на глобалното здраве по проблемите, които преминават националните граници, макар ефектите от тези проблеми да се изпитват и вътре в страните. Транснационалните действия изискват въвличането на повече от две страни, с поне една извън традиционните регионални групирания, без която това би се разглеждало като локален или регионален проблем. В същото време транснационалните действия се опират на силни национални институции по общественото здраве.

Изследователска дейност

включва значимостта на развитието на база от доказателства за формулиране на политика опираща се на пълния обхват от дисциплини, и особено на изследвания, които разкриват ефектите на транснационалните детерминанти на здравето.

Действие подчертава
значимостта на използване на
тази информация, опираща се
на доказателства,
конструктивно във всички
страни за подобряване на
здравето и постигане на
равенство в здравето.

**Насърчаване (или подобряване)
означава значимост на
използването на пълния обхват
от общественно-здравни и
промотивни стратегии за
подобряване на здравето,
включително такива насочени
към основните социални,
икономически и политически
детерминанти на здравето.**

Здраве за всички се отнася до Декларацията от Алма Ата и поставя глобалното здраве на предна позиция интереса към мултисекторните подходи за подобряване на здравето и необходимостта от засилване ролята на първичната здравна помощ като основа на всички здравни системи.

3. ЦЕЛИ НА ХИЛЯДОЛЕТИЕО ЗА РАЗВИТИЕ

През септ. 2000 г. страните-членки на ООН приемат Декларацията на хилядолетието, в която са формулирани **Целите на хилядолетието за развитие до 2015 г. (MDGs - Millennium Development Goals), които са **пряко свързани със стратегията на СЗО „Здраве за всички през 21 век“**.**

***MDGs* включват;**
- 8 глобални цели и
- 15 ключови подцели.

**Цел 1. Премахване
(изкореняване) на крайната
бедност и глада. Да намалее
наполовина, между 1990 г. и
2015 г., делът на хората,
чиито доход е по-малко от \$1
на ден. Да се намали
наполовина, между 1990 г. и
2015 г., делът на хората,
които гладуват.**

Цел 2. Постигане на всеобщо основно образование. Към 2015 г. да се гарантира за всички деца по света възможност да завършват пълнен курс на основно образование; да нарасне коефициентът на грамотност при лицата на възраст 15-24г.

Цел 3. Насърчаване на равенството между половете и овластяване на жените. Да бъде елиминирано към 2005 г. различието между половете относно основното и средното образование и не по-късно от 2015 г. различието по отношение на всички нива на образование; да се подобри съотношението момичета/момчета в основното, средното и висшето образование; да се подобри съотношението на грамотните жени/мъже на възраст 15-24 г.; да нарасне дялът на жените, заети извън селскостопанския сектор; да нарасне дялът на жените в парламентарите.

Цел 4. Намаляване на смъртността сред децата.
Да се намали с две трети, между 1990 г. и 2015 г., смъртността под 5-годишна възраст; да се постигне значително намаление на детската смъртност и да нарасне делът на децата под 1 година, имунизирани срещу морбили.

**Цел 5. Подобряване
здравното състояние на
майките – да бъде
намалена с три четвърти
(75%), между 1990 г. и 2015
г., майчината смъртност;
да нарасне делът на
ражданията, приемани от
обучен персонал.**

**Цел 6. Ограничаване
разпространението на ХИВ/СПИН,
малария и други болести** – да се намали
наполовина към 2015 г. и да започне обратно
развитие на ХИВ/СПИН, особено сред
бременните на възраст 15-24 г., да се разшири
употребата на кондоми за безопасен секс, да
нарасне делът на лицата с правилни познания
за ХИВ/СПИН; да намалее наполовина към 2015
г. и да започне обратно развитие на маларията
и други основни заболявания; да се постигне
снижение на болестността и смъртността от
туберкулоза, да се подобри степента на
разкриване на случаите на туберкулоза и
обхванатите с DOTS.

**Цел 7. Осигуряване на устойчива
околна среда** – да се интегрират
принципите за устойчиво развитие в
конкретни политики и програми на страните и
да се преодолее загубата на ресурси от
околната среда (чрез увеличаване на дела на
земята, покрита с гори, увеличаване дела на
хората, използващи твърди горива и т.н.); да
се намали наполовина към 2015 г. делът на
хората без постоянен достъп до безопасна
вода и основни санитарни удобства; да се
постигне към 2020 г. съществено подобряване
в живота на поне 100 милиона обитатели на
бедни квартали.

Цел 8. Създаване на партньорство за развитие –

постигане на отворена, основана на правила, предсказуема и недискриминираща търговска и финансова система; удовлетворяване на специфичните потребности на най-слабо развитите страни, страните без излаз на море и островните държави; създаване и внедряване на стратегии за продуктивна работа на младите хора; сътрудничество с фармацевтичните компании за предоставяне на достъп до нескъпоструващи основни лекарства в развиващите се страни; сътрудничество с частния сектор за осигуряване на достъп до новите технологии, особено информацията и комуникациите.

През 2015 г. са приети **17**
нови цели „Цели за
устойчиво развитие“
(Sustainable Development
Goals – SDGs) с хоризонт до
2030 г. като продължение на
Целите за развитие през
хилядолетието.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

1. Ликвидиране на бедността във всичките ѝ форми навсякъде по света.

2. Ликвидиране на глада, постигане на безопасност на храните и храненето и стимулиране на устойчиво селско стопанство.

3. Гарантиране на живот в добро здраве и поддържане на здраве за всички във всички възрасти.

4. Гарантиране на достъпно до всички и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за учене през целия живот за всички.

5. Постигане на равенство между половете и създаване на възможности за повече власт за всички жени и девойки.

6. Гарантиране на наличност и устойчиво управление на снабдяването с вода и добри санитарни условия за всички.

7. Гарантиране на достъп до надеждни, устойчиви и съвременни енергийни източници за всички.

8. Насърчаване на устойчив икономически ръст, пълна и продуктивна заетост и достойна работа за всички.

9. Изграждане на гъвкава устойчива инфраструктура, насърчаване на устойчива индустриализация и стимулиране на иновациите.

10. Намаляване на неравенствата вътре в страните и между страните.

11. Превръщане на градовете и човешките поселения във всеобхватни, безопасни и устойчиви места за живеене.

12. Гарантиране на модели на стабилна консумация и продукция.

13. Предприемане на незабавни действия за борба с климатичните промени и техните последици.

14. Запазване и поддържане на използването на океаните, моретата и морските ресурси за целите на устойчивото развитие.

15. Защита, възстановяване и насърчаване на поддържащо използване на земните екосистеми, поддържащо управление на запасите от гори, борба с изоставянето и постигане на обрат в загубите на земи и загубите на биологично разнообразие.

16. Насърчаване на мирни и развити общества за устойчиво развитие, предоставяне на повече справедливост за всички и изграждане на ефективни и отговорни институции на всички нива.

17. Разширяване на средствата за внедряване и възобновяване на глобалното партньорство за устойчиво развитие.

**При разглеждане на
глобални проблеми на
общественото здраве
страните са групирани по
някои от следните начини:**

По региони на СЗО:

= Африка;

= Америка;

= Европа;

= Източно

Средиземноморие;

= Югоизточна Азия;

***= Западнотихоокеански
регион.***

- По региони на Световната банка според БНП на глава от населението (в \$), границите на които за 2011 г. са:

= страни с нисък доход – \$1025 и по-малко;

= страни с доход по-нисък от средния - \$1026 – \$4035;

= страни с доход по-висок от средния - \$4036 – \$12 475;

= страни с висок доход – БНП \$12 476 и повече

По географски региони според Световната банка:

- = Източна Азия и Тихоокеански регион;***
- = Европа и Централна Азия;***
- = Латинска Америка и Карибския
регион;***
- = Среден Изток и Северна Африка;***
- = Южна Азия;***
- = Суб-Сахарска Африка***
- = Страни с висок доход (OECD)***